

До спеціалізованої вченої ради
К.64.051.30 у Харківському національному
університеті імені В. Н. Каразіна

61022, м. Харків, майдан Свободи, 6

В І Д Г У К

офіційного опонента – кандидата юридичних наук, доцента, заслуженого юриста України Півненка Валентина Павловича на дисертацію Кавуна Дмитра Юрійовича «Кримінальний процесуальний механізм забезпечення прав потерпілого (фізичної особи) у досудовому розслідуванні», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми. Дисертаційну роботу виконано в рамках науково-дослідної теми кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Комплексні дослідження проблем злочинності та окремих видів злочинів на основі верховенства права» (номер державної реєстрації 0116U000916).

Тема дисертаційного дослідження Д. Ю. Кавуна присвячена актуальній теоретичній і практичній проблемі кримінального процесу України – забезпеченню прав одного із основних учасників кримінального провадження – законотрудиної фізичної особи, яка стала жертвою кримінального правопорушення чи суспільно небезпечного діяння неосудного і набула у даному провадженні кримінального процесуального статусу потерпілого.

Особливо актуальним є забезпечення прав потерпілого (фізичної особи) у досудовій стадії кримінального провадження – досудовому розслідуванні, де закладається основна доказова база провадження і діє найбільш чисельна група державних органів, зобов'язаних відповідно до вимог ст. 3 Конституції України та ст. 2 КПК України 2012 року у невідкладному порядку вжити передбачених законом заходів до своєчасного

і повного відновлення прав потерпілого (фізичної особи), порушених вчиненим щодо нього кримінальним правопорушенням.

Це правозахисне завдання вимагає запровадження до досудового розслідування дієвого кримінального процесуального механізму забезпечення прав потерпілого (фізичної особи) та інших учасників, залучених чи допущених до кримінального провадження. Проте цей новий напрям наукового знання перебуває лише на початку дослідницького руху. Вчені-правознавці, які займалися дослідженням процесуального статусу потерпілого (фізичної особи) у досудовому розслідуванні та правозахисних функцій окремих владних суб'єктів цієї стадії кримінального провадження, лише дотично торкалися механізму забезпечення прав потерпілого (фізичної особи). Не визначеними продовжують залишатися поняття цього механізму, його структура та порядок функціонування. Тож звернення Д. Ю.Кавуна до дослідження даної актуальної і досить складної теми є своєчасним і вкрай необхідним. Сучасний етап розвитку кримінального процесуального законодавства і теоретичних знань про забезпечення прав потерпілого (фізичної особи) вимагають невідкладного проведення такого дослідження.

Наукова новизна дослідження. Робота є одним із перших в Україні самостійних досліджень теоретичних і практичних проблем, пов'язаних з розкриттям сутності, структури та порядку функціонування кримінального процесуального забезпечення прав потерпілого (фізичної особи) у досудовому розслідуванні. Сформульовані здобувачем висновки і рекомендації, в ряду яких і положення, винесені на публічний захист, відзначаються науковою новизною. Це, зокрема, положення щодо авторського визначення поняття кримінального процесуального механізму забезпечення прав і законних інтересів потерпілого (фізичної особи) у досудовому розслідуванні, його структурних елементів та особливостей забезпечення прав і законних інтересів потерпілого (фізичної особи) кожною ланкою правозабезпечувального (правозахисного) механізму; запровадження до чинного вітчизняного кримінального процесуального законодавства нової

презумпції правоти та пріоритетності прав потерпілого (фізичної особи); розширення переліку процесуальних рішень, які можуть прийматися слідчим і прокурором з обов'язковим урахуванням позиції потерпілого (фізичної особи); співвідношення прокурорського нагляду і судового контролю із забезпечення прав і законних інтересів потерпілого (фізичної особи) у досудовому розслідуванні.

Таким чином, ступінь наукової новизни проведеного дослідження, сформульованих у ньому положень, висновків та рекомендацій відповідають вимогам, які ставляться до кандидатських дисертацій.

Достовірність і наукова обґрунтованість положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Обрані дисертантом методологічна, теоретична і емпірична основи дослідження є адекватними його предмету. Вміле використання науково-пізнавального інструментарію дозволило автору розкрити усі основні питання і аспекти теми дисертаційного дослідження. Чітко виражена теоретична значимість проведеного дослідження, яка полягає в тому, що сукупність отриманих висновків може бути оцінена як новий напрям у вивченні правозахисної діяльності владних суб'єктів досудового розслідування.

У зв'язку з тим, що термін «потерпілий» має матеріально-правову природу, але не визначений діючим Кримінальним кодексом України, дисертант надав авторське визначення даному терміну як у кримінальному (базовому, фундаментальному), так і у кримінальному процесуальному (детермінованому, процедурному) значеннях, бо на його переконання неоднозначне використання даного терміну у споріднених галузях законодавства, що йменуються законами кримінально-правового циклу, є неприпустимим. Автор також розкрив зміст понять «право потерпілого (фізичної особи) на правозахист (правозабезпечення)» та «правозахист (правозабезпечення) прав потерпілого (фізичної особи)», а також

«кримінальний процесуальний механізм забезпечення прав потерпілого (фізичної особи) у досудовому розслідуванні».

Слід відзначити, що дисертант не тільки надав правовій категорії «кримінальний процесуальний механізм забезпечення прав потерпілого (фізичної особи) у досудовому розслідуванні» чіткого наукового визначення, а й розкрив структуру даного механізму, показав його в дії та на підставі глибокого аналізу правозахисних повноважень основних владних суб'єктів досудового розслідування (слідчого, прокурора, слідчого судді), а також потерпілого (фізичної особи) і його представника-адвоката, сформулював своє бачення шляхів подальшого удосконалення цього важливого кримінального процесуального інституту. З урахуванням публічного характеру кримінального провадження і публічного характеру правозахисної діяльності владних суб'єктів досудового розслідування, довів необхідність надання жертві кримінального правопорушення процесуального статусу потерпілого незалежно від подання заяви про вчинення щодо неї цього правопорушення, як цього вимагають положення ст.55 КПК України 2012 року.

Досить переконливим є судження Д. Ю. Кавуна про те, що обов'язковою складовою означеного механізму поряд з публічною правозахисною діяльністю основних владних суб'єктів досудового розслідування є також особиста кримінальна процесуальна діяльність самого потерпілого (фізичної особи) з відстоювання своїх порушених прав. Цю діяльність потерпілого (фізичної особи) не можна вважати лише формою ініціювання публічної правозахисної діяльності з боку основних владних суб'єктів, які діють у досудовій стадії кримінального провадження, бо жоден із цих суб'єктів не уповноважений виконувати правомочності, що належать безпосередньо потерпілому (фізичній особі) і без реалізації яких публічна правозахисна діяльність основних владних суб'єктів досудового розслідування не може бути результативною із-за тісної пов'язаності цих двох самостійних видів кримінальної процесуальної діяльності (стор.73).

Є усі підстави й для підтримання позиції дисертанта щодо необхідності доповнення діючого КПК України окремою статтею, присвяченою запровадженню кримінального процесуального інституту обов'язкової участі представника-адвоката потерпілого (фізичної особи) у кримінальному провадженні (стор.99–100). Реалізація цієї пропозиції, що має практичне значення, усуне суттєву прогалину КПК України 2012 року.

До числа особливо слушних висновків і пропозицій проведеного дослідження необхідно віднести ще й такі:

- змінити парадигму кримінального процесу, надавши пріоритетного значення забезпеченню прав об'єкта кримінально-правової охорони – законслухняного потерпілого (фізичної особи), носія природних (невід'ємних) прав, порушених вчиненням щодо нього кримінальним правопорушенням, а не невідкладного захисту прав об'єкта кримінально-правового впливу – підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, носія писаних прав на захист від понесення відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення, як це має місце за діючим КПК України;

- згрупувати усі повноваження основних владних суб'єктів досудового розслідування із забезпечення прав потерпілого (фізичної особи) та інших учасників кримінального провадження в межах окремої глави КПК України;

- вилучити з ч.1 ст.55 КПК України положення про можливість набуття юридичними особами процесуального статусу потерпілого, бо вони не належать до жертв кримінальних правопорушень, їм не можна завдати тілесних ушкоджень, вони не можуть зазнавати фізичних і моральних страждань, у зв'язку з чим всі міжнародно-правові акти відносять до категорії потерпілих лише жертв (фізичних осіб) злочинної діяльності;

- з урахуванням двохсторонності кримінального правопорушення: правопорушник – жертва правопорушення та протилежністю їх інтересів, доповнити КПК України положеннями про віднесення потерпілого (фізичної особи) до сторони обвинувачення;

- доповнити КПК України статтею, присвяченою визначенню процесуального статусу слідчого судді у судово-контрольному провадженні.

У роботі є ще цілий ряд інших висновків, пропозицій і рекомендацій, які заслуговують на схвалення.

Логіка і послідовність викладення матеріалу свідчать про належний теоретичний рівень проведеного дослідження. У цілому позитивної оцінки заслуговують мова і стиль наукової праці.

Поряд з позитивними моментами висловимо й деякі критичні зауваження.

1. Перш за все необхідно звернути увагу на обмеженість емпіричної бази дослідження. Дисертанту необхідно було б провести ще й опитування прокурорських працівників, які беруть безпосередню участь у досудовому розслідуванні.

2. Обґрунтовуючи необхідність відновлення завдання, пов'язаного з розкриттям кримінального правопорушення, як одного із ключових завдань досудового розслідування, автор обійшов увагою момент, з настанням якого це правопорушення можна вважати розкритим (стор.131–132).

3. Інколи висловлювання дисертанта щодо позицій одних авторів характеризуються категоричною неприйнятністю, а підтримка позицій інших авторів сприймається без заперечень, хоч одного переконання автора в правильності чи неправильності певної позиції конкретного автора без наведення додаткової аргументації ще недостатньо (стор.31).

4. У дисертації не проведено чіткого відмежування правозахисної функції слідчого від його основної функції – розслідування кримінального правопорушення (стор.139–140).

Наведені зауваження не виключають усього того, що може бути предметом дискусії при оцінці дисертації Д. Ю. Кавуна, а також не знижують рівня наукової праці і не впливають на її загальну позитивну оцінку, бо стосуються лише окремих аспектів проблеми, яка досліджувалася. Тим більше, що жоден автор не може претендувати на абсолютизацію істинності

усіх своїх позицій, та й сам дисертант не ставив перед собою такого завдання.

Значущість дисертаційної роботи для науки і практики. Очевидним є те, що виконане Д. Ю. Кавуном дисертаційне дослідження характеризується значною теоретичною і практичною значимістю, оскільки його результати можуть використовуватися слідчими, прокурорами і слідчими суддями у їхній правозахисній діяльності. Крім того, результати дослідження можуть бути використані в роботі по удосконаленню діючого кримінального та кримінального процесуального законодавства. Вони вже запроваджені у навчальний процес в системі вищої юридичної освіти та оприлюднені в публікаціях дисертанта.

Автореферат дисертації відображає основні ідеї і висновки дисертації. У ньому представлені особистий внесок автора у проведене дослідження, показана ступінь новизни та теоретична і практична значимість отриманих результатів. Основні наукові результати дослідження викладені у семи наукових статтях (одна з яких у зарубіжному фаховому виданні) та семи тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Висновок. Викладене дозволяє зробити висновок про те, що дисертація Д. Ю. Кавуна «Кримінальний процесуальний механізм забезпечення прав потерпілого (фізичної особи) у досудовому розслідуванні» є кваліфікаційною науковою працею, виконаною здобувачем особисто, що містить нові науково обґрунтовані результати, які розв'язують конкретне наукове завдання – визначення кримінального процесуального механізму забезпечення прав і законних інтересів потерпілого (фізичної особи) під час проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, а також розкриття його правових, структурних та функціональних аспектів, що має істотне значення для науки кримінального процесу. Дисертаційна робота характеризується єдністю змісту і свідчить про особистий внесок здобувача в науку. Дисертація відповідає паспорту наукової спеціальності 12.00.09, вимогам, встановленим пунктами 9, 11–13 «Положення про присудження

наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, у зв'язку з чим її автор – Кавун Дмитро Юрійович – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України

В.П.Півненко

*Підпис
Зав. кафедрою
В.П.Півненко*

